

Slovo k českému čtenáři

Knihu Laurence Freemana doprovází úvod Jeho Svatosti dalajlamy i úvod samotného autora, proto mi dovoluje, abych na žádost vydavatele připojil jen několik slov pro české čtenáře. V českém prostředí Laurence Freeman ovšem není neznámý. Vyšlo zde už několik jeho knih, bratr Laurence také osobně navštívil naši zemi, má v České republice řadu osobních přátel – mezi ně se snad smí počítat i autor těchto řádek – a také oddané žáky, pěstující a vyučující jeho metodu kontemplace. Touto knihou se však Laurence Freeman představuje nejen jako zkušený učitel určité tradice křesťanské spirituality, žák Johna Maina, nýbrž i jako teolog – jako teolog, jehož výklad křesťanského učení nestojí pouze na racionální spekulaci, nýbrž stále čerpá z duchovní zkušenosti, jak ze své osobní, tak také z pokladů křesťanské mystiky, z mnišské spirituality včetně moudrosti Otců pouště a také hojně, odvážně a tvořivě i ze spirituálních zdrojů Dálného Východu.

Švýcarský teolog Hans Urs von Balthasar, jeden z největších křesťanských myslitelů dvacátého století, kdysi napsal, že největší tragédií křesťanských dějin byl rozchod teologie se spiritualitou ve vrcholném středověku. Spiritualita se tehdy stáhla do klášterů a teologie se stala akademickou disciplínou na univerzitách. Jakkoliv tento provokativní výrok můžeme poukazem na spirituální – tedy nejen intelektuální – hloubku mnoha velkých středověkých univerzitních teologů označit za zjednodušený, přece jen bychom mu neměli upřít určité pravdivé jádro. O teologii od vrcholného středověku už nelze tak jednoznačně prohlásit, že život modlitby (*lex orandi*) předchází a napájí intelektuální reflexi víry (teologii), se stejnou intenzitou, jako tomu bylo

v době patristiky, zejména patristiky řecké. Byť i na středověkých univerzitách je hlášána zásada, že můžeme druhým předat jen to, co jsme dříve učinili předmětem kontemplace (*contemplata allis tradere*), důraz na rozum v pozdějším vývoji scholastiky zastiňuje mystickou zkušenost.

Jistě: ještě teologie Tomáše Akvinského – nejen jeho velkého nástupce na pařížské katedře Mistra Eckharta – je těžko myslitelná bez vlivů Pseudodionysia Areopagity a celé tradice „negativní teologie“, vyrůstající z mystické zkušenosti, z *docta ignorantia*, z pokorného zmlknutí před nezměrným tajemstvím božství. Ovšem na mnohých, kteří se později zaklínali dědictvím svatého Tomáše, už můžeme pozorovat, že ke své i naší škodě vědí o Bohu už „příliš mnoho“. Ztrácejí se v labyrintech sylogismů a v lomozu apologetických soubojů už hůře slyší tichý vánek posvátných tajemství, vůči nimž jsou všechny metafyzické systémy – jak poznal a vyznal Tomáš Akvinský na sklonku života – jenom prázdná sláma.

Pokud k velkým úkolům dnešního křesťanství patří překonat toto odcizení mezi akademickou teologií a spiritualitou, pak bychom měli knihu Laurence Freemana o Ježíšovi s úctou zařadit mezi plody snah o opětné stavění mostu mezi těmito dvěma světy. Freemanova christologie zřetelně vyrůstá ze spirituality. Jak bylo řečeno, autor čerpá z mnoha různých zdrojů a neváhá se rozdělit i o osobní zkušenosti z vlastní duchovní cesty zrání.

Čtenáři této knihy mohou ocenit nejen neotřelý jazyk, nýbrž i originální, místy překvapující a provokující nové chápání tradičních témat, jako jsou hřích a odpuštění, modlitba, spása, kříž a vzkříšení. Při četbě Freemanovy knihy jsem si kladl otázku: je to jeden z mnoha „úvodů do křesťanství“, anebo je to „četba pro pokročilé“? Došel jsem k názoru, že tato kniha – jako jedna z mála – může splnit oba úkoly. Mnoho lidí v dnešním světě postrádá zcela základní poučení o křesťanství; to platí nejen o situaci v České republice po desetiletích systematického vytěšňování náboženských témat z veřejného prostoru a po následných desetiletích, v nichž se církvím příliš nepodařilo vyvrátit staré předsudky a stereotypy (ba někde je nepřesvědčivá církevní podoba křesťanství

ještě spíše posílila). Ve Freemanově knize o Ježíšovi takové uvedení do samotného jádra křesťanství – do christologie, učení o Ježíši Kristu – může přemýšlivý čtenář jistě najít a ocenit.

Avšak také ten, kdo se v křesťanském prostředí pohybuje po desetiletí – a možná je už tradiční církevní mluvou unaven a přesycen – může i témata, o nichž vyslechl množství kázání a přednášek a přečetl řadu knih, spatřit v novém světle a v novém kontextu. Přemýšlivý a pozorný čtenář dostane prostřednictvím této knihy řadu zajímavých informací a intelektuálních podnětů, tak i podnětů pro duchovní život, pro kontemplaci.

Přeji této knize v českém prostředí mnoho vnímavých čtenářů.

Tomáš Halík
červen 2019

Předmluva

„Nejsou ze světa, jako ani já nejsem ze světa.“
Ježíš (Jan 17,16)

Je to již více než čtyřicet let, co jsem byl jako mladý muž nucen opustit svou rodnou zem. Od té doby přibývá utrpení, jemuž čelí tibetský lid, a jako jeho vůdce se stále potýkám s bezpočtem potíží. Často však člověk i v těch nejtemnějších dobách narazí na nečekaný přínos. Jedním z největších obohacení života v exilu pro mne byla příležitost spřátelit se s lidmi z mnoha končin světa. Nalezl jsem přátele mezi následovníky různých duchovních tradic, díky nimž jsem pochopil nejen to, že si všechna náboženství kladou za cíl pomoci nám, abychom se stali lepšími bytostmi, ale že to také skutečně dokážou. Navíc jsem učinil zkušenost, že když překročíme své pochybnosti a vzájemnou nedůvěru a budeme k sobě přistupovat s respektem, můžeme se od sebe mnohému naučit.

Nejsem nicméně stoupencem pokusů sjednotit naše rozličné tradice do jedné. Pevně věřím, že je zapotřebí různých náboženství, jelikož jedna jediná tradice nemůže uspokojit potřeby a mentální dispozice všech lidí v obrovské šíři jejich rozmanitosti. Také si nemyslím, že by lidé měli jen tak opouštět náboženství, v němž vyrostli. Spíše potřebujeme pochopit, čím se naše rozmanité tradice liší, a rozpoznat hodnotu a potenciál každé z nich. Věřím dokonce, že zkušenost vnitřní transformace v rámci naší vlastní duchovní cesty nám mimo jiné pomáhá ocenit hodnotu jiných tradic a nevnímat pouze vzácnou výlučnost své vlastní.

Ačkoli nejsem odborník na křesťanské učení a jeho písmo, má setkání s bratry a sestrami křesťanského vyznání ve mně posílila přesvědčení, že naše duchovní snahy mají mnoho společných prvků. Je mi proto ctí, že jsem byl požádán svým dobrým přítelem,

otcem Laurencem Freemanem, abych několika slovy na úvod přispěl k vydání této knihy.

Jako buddhistický mnich obdivuji hluboký křesťanský smysl pro společenství a sociální zodpovědnost. Je inspirující vidět jeho praktické projevy v podobě oddané práce tolika křesťanských řeholníků a řeholnic v oblasti vzdělávání, zdravotní péče, pomoci chudým a podobně. Tento aspekt praktického soucítění je cosi, co se neustále snažím podporovat mezi mnišskými komunitami tibetského buddhismu.

Mezitím řada mých křesťanských bratrů a sester, zejména pod vedením takových osobností, jako byl Thomas Merton či John Main, začlenila do svého každodenního života praxi meditace. To má veliký význam, protože jak věřím, současné zapojení modlitby, meditace a kontemplace do každodenní praxe přináší mocné účinky. Budeme-li se méně zaměřovat na budování velkých náboženských chrámů ve vnějším světě a více na budování chrámů dobra v sobě samých, spíše tak naplníme pravý smysl duchovní praxe, kterým je pomáhat lidem k dosažení vnitřní proměny. Když meditujeme, naše neukázněná, roztržitěná mysl se může ukáznit, soustředit a dozrát vnitřním porozuměním.

Někteří křesťané, jimž je tato praxe cizí, se mohou ptát, jak jim může meditace pomoci na jejich duchovní cestě. Duchovní tradice, které se rozvinuly například v Indii, kde se meditace těší velké úctě, používají jednu metodu koncentrační meditace za účelem dosažení klidu a soustředění myslí a jinou, více analytickou metodu, k získání hlubšího pochopení. Křesťanské učení klade velký důraz na lásku. Když zaměříte svou meditaci tímto směrem, můžete použít příkladu samotného Ježíše Krista a rozjímat nad tím, jak žil, jak usilovně pomáhal druhým lidem, jak byl plný soucítění, velkorysosti, trpělivosti a odpuštění. Jakmile takovým rozjímáním dosáhnete jisté hloubky pochopení, můžete na ně s klidem a soustředěním zaměřit svou mysl. Takto postupně dosáhnete hluboké a důvěrné znalosti kvalit objektu, který si zvolíte pro svou meditaci.

Meditace proto znamená rozvinout v sobě pozitivní vlastnosti, jež k nám, jak se domnívám, přicházejí přirozeně. Podle křesťanského učení mají všichni lidé stejnou božskou podstatu. Věřím, že naše základní lidská přirozenost vrozeně tíhne k soucítění, lásce a tvořivosti. Naše pravá přirozenost je mírná a laskavá, nikoli agresivní a násilná, a právě tuto základní přirozenost a její kvality lze v sobě odhalit či probudit s pomocí meditace.

Křesťanská tradice již po dva tisíce let přináší inspiraci a útěchu milionům lidí na celém světě. Důležitou okolností přitom je, stejně jako v případě buddhismu, jakým způsobem život jejich mistrů zakladatelů, Ježíše Krista a Buddha, osvětloval a ztělesňoval to, čemu učili. Z příběhu Ježíšova života na nás opakovaně září jeho hluboká láska a soucítění, jeho velkorysost, trpělivost a odpuštění, právě ty kvality, k jejichž pěstování vybízí své následovníky. Patrně stejný význam má také to, jak z jeho příkladu můžeme pochopit, že duchovní růst vyžaduje oddanost a odevzdanost, schopnost snášet těžkosti a zůstat věrný svým zásadám.

Otec Laurence napsal tuto knihu, *Ježíš vnitřní učitel*, jako hluboce věřící křesťan. Dělí se v ní o svou vlastní zkušenost toho, jak vztah k Ježíši Kristu a jeho učení, ve spojení s meditací, dokáže vnášet světlo do duchovního života. Všechny tyto otázky sám hluboce promýšlel a současně se aktivně podílel na řadě mezináboženských setkání, například na seminářích Dobré srdce či Cesta pokoje. Za jeho iniciativu v tomto směru jsem mu obzvláště vděčný, jelikož v dialogu mezi buddhistickou a křesťanskou tradicí spatřuji ohromný potenciál pro vzájemné obohacení, obzvláště v oblasti etiky a duchovní praxe, například takových praxí, jež směřují k rozvíjení lásky, soucítění, meditace a trpělivosti. Jsem přesvědčen, že zde čtenáři, zvláště ti, kteří usilují o osobní proměnu a vnitřní mír, naleznou mnoho podnětů k zamyšlení a uplatnění ve své každodenní praxi.

Dalajlama
15. června 2000

Úvod

Víra a zkušenost. Víra, nebo zkušenost? Napětí mezi těmito dvěma póly dnes vede mnoho lidí k nešťastné polarizaci jejich vlastní duchovní cesty. Spolu s velkým zájmem o spiritualitu bohužel panuje velký zmatek v chápání jejího smyslu. Průzkumy veřejného mínění ukazují, že se raději označujeme za lidi spirituální či duchovní než zbožné. Mohlo by to být tím, že si duchovnost spojujeme se zkušeností, zatímco náboženství s vírou? Jestliže zkušenost dodává člověku větší autenticitu, cítíme, že je lépe být duchovní než zbožný.

Tento pohled má své oprávnění. Zaprvé zakladatelé velkých náboženství sami sebe nejspíš vůbec nevnímali v tomto smyslu, přestože byli současně hluboce zbožní i duchovní. Zadruhé se nezdá, že by dnešní náboženští vůdcové, s několika pozoruhodnými výjimkami, jako jsou například papež či dalajlama, dokázali druhé inspirovat. A zatřetí je odvěká tendence organizovaných náboženství splynout s kulturou a bojovat s druhými čímsi mimořádně nepřítažlivým ve světě, který si tak vysoce cení globalizace a tolerance.

Problém je, že víru a zkušenost nelze tak jednoduše stavět proti sobě. Víra je více než jen přesvědčení, dogma či systém náboženských doktrín. Zkušenost je více než jen dobré či špatné rozpoložení, jež mi to či ono přináší: je to celoživotní cesta, na níž se stáváme plně tím, kým *můžeme* být, tím, kým *skutečně* jsme. A ani nad náboženstvím nelze lehce mávnout rukou. Nemůžeme být opravdu duchovní, pokud nám chybí možnost setkávat se s druhými na téže cestě a společně se vztahovat k těm, kdo šli po této cestě před námi. I tradice je formou jak víry, tak zkušenosti.

Ježíš hraje nepostradatelnou úlohu na cestě k jakékoli autentické spiritualitě. Přestože většina lidí má nějaký problém s církví – včetně většiny věřících – osoba Ježíše je jedním ze stabilních majáků vedoucích lidstvo ze zmatku sobectví, zoufalství a násilí k vyšším cílům, jež si před sebe neustále klade, totiž k laskavosti a klidu ducha. Dnešní setkávání Východu a Západu a vzájemné zkoumání našeho duchovního dědictví s dosud nevídaným přátelským postojem nás povzbuzuje znovu se zamýšlet nad pravým smyslem, cílem a identitou našich duchovních tradic. Možná by konflikt mezi vírou a zkušeností, který dnes panuje v mysli lidí, pomohlo zmírnit, podaří-li se nám znovu objevit základní jednotu a jednoduchost v jádru učení, jež nám zanechali zakladatelé našich jednotlivých tradic.

Výchozí bod takového zkoumání je pro křesťany zjevný. Je jím ona ústřední otázka evangelia, kolem níž se točí celá identita křesťanského učedníka: otázka, kterou nám klade sám Ježíš: „A za koho mě pokládáte vy?“ Tato kniha v podstatě rozeznívá variace na toto téma. Duchovní čtení, *lectio*, této otázky předchází zkoumání dalších zásadních náboženských oblastí: otázky historické reality Ježíše, role zkušenosti a víry při čtení písma, podstaty osobní konverze a pojmenování vlastní náboženské identity, problematiky vnitřní cesty. A tím vším se navíc jako zlatá nit vine univerzální pochopení, že nemůžeme poznat nic, natožpak Boha, aniž bychom poznali sami sebe.

Rád bych podotknul, že tato otázka má velký význam nejen pro křesťany. Ti, kdo následují jinou tradici, ale v křesťanství mají své kořeny, si často mohou nést negativní zátěž, neporozumění, a dokonce pocity viny, od nichž je tato otázka může osvobodit. Odpověď na Ježíšovu otázku ze strany upřímného vyznavače jiného náboženství, jak ukazuje dalajlamova odpověď, může být zdrojem velkého světla pro všechny i pomocí při rozvíjení dialogu, tak důležitého pro třetí tisíciletí. Ve skutečnosti však ani mnozí křesťané nikdy vážně a osobně nenaslouchali této otázce. Učiní-li tak, hluboce se tím posunou v chápání sebe samých, jakož i v poznání toho, kdo je on. Tato otázka v nás probouzí potřebu ztišit se a být

pozorný, což je předpoklad každého naslouchání. Lépe díky ní také oceníme ušlechtilé snahy minulosti – občas nazývané ortodoxie – reagovat adekvátně na otázku, jejíž plnou odpověď v sobě skrývá jedinečně hluboká, vírou prodrchnutá zkušenost Ducha.

Ať se člověk sebevíc snaží o objektivní přístup, při úvahách o Ježíši může stěží zůstat naprosto neosobní. Rád bych proto šel příkladem a podělil se o některé své osobní zkušenosti, jež mne vedly k napsání této knihy. První z nich má patrně více „zážitkový“ charakter, jako jednorázová událost. Druhá je spíše proces víry, dlouhá a spletitá cesta. Jde o to, že obě tyto zkušenosti, zdá se mi, vyjadřují tutéž osobní skutečnost nezměrné velikosti a bohatství, již nazýváme Ježíš.

Krátce nato, co jsem se stal mnichem, jsem se soužil nad tím, jak zacházím se svým životem. Ptal jsem se, kdo proboha vlastně je či byl ten Ježíš a zda církev a všechna břemena, jež s sebou vláčí, není jen obrovský kolektivní sebeklam. Zda sama křesťanská víra představuje dostatečný důvod pro mé podivné a nepochopitelné rozhodnutí stát se mnichem. Bylo to zoufalé, nikoli zvědavé tázání. Nebyl jsem v depresi, prožíval jsem muka. V sázce byl můj život, to, zda ho promarním, nebo ho budu skutečně investovat.

Jednoho večera, poté co jsem si četl v evangeliu a právě odložil knihu, abych rozjímal a modlil se, byl jsem náhle zaplaven zkušeností, kterou bych tehdy nedovedl nazvat jinak než jako zkušenost *chvály*. Náhle a bez zjevného důvodu jsem byl vtažen do proudu nespoutané chvály a *viděl*, že směřuje k osobě Ježíše a současně *skrze* něj přichází. V tu chvíli jsem věděl, že se tak děje v samém srdci světa – či přinejmenším všeho, co jsem pod tímto pojmem chápal. Tato chvála nebyla vůbec formální, ale naprosto extatická, spíše rokový koncert než bohoslužba v kostele. Nesla však v sobě tak hluboký řád a harmonii, jaký si jen člověk dokáže představit. Slova Nového zákona „jemu budiž sláva, čest a chvála“, jež mi do té doby připadala zcela bezobsažná, teď vyjadřovala účast na vzkríšeném Kristu „ve slávě“, na níž má podíl každá vnímající bytost. Ačkoli jsem cítil, že Ježíš je středobodem celé této oslavy, zaplavilo mne přesvědčení, že se týká všech a všeho. Kdesi je právě v plném